

erőtéljes személyisége nélkül ma a kontinens nem lenne olyan, amilyen. Fontos tehát, hogy megőrizzük az emlékezetben — a tudományosban is —, máskülönben nem lesz több, mint ifjúsági regények és semmitmondó emlékünnepek főszereplője.

Zrínyi Péterrel, a Habsburgok iránt szinte mindvégig lojális, de sokfelé tájékozódó főúrral a magyar köztudat rendkívül csúnyán bánt el, hiszen őt sokáig — sokszor bizonyos körökben még ma is — tündöklő bátyja mellett bumfordi Epimétheusznak állították, állítják be, míg Horvátországban a nemzet mártírjává emelkedett. Zrinka Blažević és Suzana Coha tanulmánya azt bizonyítja, hogy ez a mártírság viszonylag új keletű ideológiai konstrukció, amely a 19. században alakult ki. A kortárs horvát irodalomban azonban feltűnik néhány realistább ábrázolás is, amely közelebb viszi az olvasókat az igazsághoz. A mártíromságot jelentős részben árnyalják a kivégzés előtt felterjesztett kegyelmi kérvények, ahogyan arról több korabeli propagandakiadvány is beszámolt. Megjegyzendő egyébként, hogy Magyarországon a hibás célkitűzésű, sikertelen összeesküvés a Wesselényi-összeesküvés nevet viseli, kihagyva ebből a horvát szereplőket.

Bár a függelékben kapott helyet, valójában a könyv egyik éke az 1660-as években Zrínyi Miklós

megbízásából Marcuss Forstall által írt családtörténet, amelynek — bár több tudományos munkában szerepelt kivonatolva — teljes fordítása eddig nem jelent meg nyomtatásban. A *Stemmatographia* után még két rövidebb Zrínyi-genealógia fordítása olvasható.

A rendkívül igényes kiállítású könyv illusztrációi külön dicséretet érdemelnek, hiszen ilyen alaposan összeszedett, színvonalas képanyag ritkán található tudományos kötetekben. S a konklúzió: a tényekkel szembe kell nézni, még akkor is, ha a szembenézés tabuk ledőlésével jár. De szükséges, mert a konstruktív vita az, ami előreviheti a történettudományt. Ez a könyv szembenéz a tényekkel. A többi a történeszeken múlik.

TULOK PÉTER

(Szerkesztette Bene Sándor és Hausner Gábor, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2007, 392 oldal, 4990 Ft)

Merre tovább, Magyarország?

A nyolc szerző vállalkozása napjainkban igen merésznek tűnik. A címben megfogalmazott kérdésre igyekeznek választ keresni — vagy talán mégsem? A diagnózis lényegének inkább az egyhelyben topogás tűnik, és nem a „merre?“, hanem a

„van-e tovább?” a valós kérdés. A különféle irányokba tájékozódó szerzők mindegyikének bemutatására nincs lehetőség, ezért itt ízelítőként csak néhányuk arra érdemesebb gondolatait emelném ki.

A könyv szerkezetét tekintve Schlett István és Romsics Ignác írása foglalja keretbe a többi tanulmányt, hiszen ez a két írás direkt módon nem érkezik a jelen Magyarországnak problémáiról.

Schlett „természetesen” a dualizmus kori Magyarországgal, pontosabban az 1873-as első komoly gazdasági világválsággal foglalkozik, annak hazánk belpolitikájára gyakorolt hatásait gondolja újra anélkül, hogy bármilyen szándékos áthallást is felfedezhetnénk napjaink hasonlóan válságos időszakával. Az akkor éppen felépülőben lévő új *régimennek*, a dualizmusnak az alapelemét is már-már megingatta a teljes gazdasági katasztrófa egyre növekvő, fenyegető rémalakja. Akkor úgy tűnt, két megoldás létezik: vagy a pártstruktúra rendeződik át, vagy az egész alkotmányos berendezkedés, azaz a folyamatok elkerülhetetlenül rendszerváltásba torkollnak. A konzervatív erők az utóbbit szerették volna, de — mint köztudott — végül a korábbi pártrendszer omlott össze és egy új kormánypárt született.

A kötet utolsó tanulmánya Romsics Ignácé, amely elsősorban nem hazánkkal, hanem Finnországgal foglalkozik. A finn történelmet és bámulatra méltó fejlődésüket, innovatív társadalmukat festi le az utóbbi két évszázad fényében. A két ország „honnan indultunk” és „hová jutottunk” komparatív értékelése számunkra ijesztő eredménnyel jár, de elgondolkodtató, vajon hitelesen össze lehet-e egy-

mással vetni a két merőben más kultúrájú, társadalmú és eltérő külpolitikai viszonyrendszereket megélt országot. Ráadásul mindebből burkoltan arra következtetni, hogy a finnek sikere és egyáltalán a túlélésük lojalitásuknak és alkalmazkodásuknak köszönhető, talán túl idealisztikusnak tűnhet.

A köztes írások viszont már sokkal átpolitizáltabbak. Gombár Csaba tanulmánya most is a különböző vélemények mezsgyéjén balanszíroz. Írásában párhuzamosan egy sajátos „önvallomás” is fut, miközben reformértelmezését a hazai síkról globális perspektívába csúsztatja át; a felvilágosodás szülte egyetemes értékek létén mereng, a posztmodern idők haladáshitének hitelességén töpreng. Lengyel László több ponton is vitába száll Gombárral, aminek gyümölcszeként a tollából származó — történelmi

fikción alapuló — levél szintén érdekes adalékként, egy további „jutalomírásként” szolgál. Amúgy Lengyel *Magyar más-világ* című munkájában elsősorban nivellálni igyekszik a két oldalt, tábort, annak ún. vezéreit és minden baj forrásaként szolgáló politikájukat. Az első két kormány időszakára mint letűnt aranykorra tekint vissza (az idő mindent megszépít!), miközben tíz esztendővel ezelőttre helyezi azt az éles cezúrát, amely után beköszöntött a magyar *kali juga*.

Hankiss Elemér is hasonlóan vélekedik a bizonyítvány kiosztásakor. A negatív tendenciák nála ha nem is tíz, de legalább hét éve kezdődtek el. A két tábor vezetőjét nem vezérekként definiálja, hanem inkább sámánokként, prófétákként, vagy csak azok inasaihoz hasonlítja őket. Sajnos igazi, teremtető jövőkép az ő írásából sem tárul eléink. Depresszió, pánik, paranoia, értelmi vakság, regresszió, zsörtölődés, hedonizmus, agresszió, cinizmus és önbénítés; ezekkel a jellemzőkkel ragadja meg a mai Magyarországot.

Egyet azért ígérhetek: hiába raktak le az asztalra közel félezer oldalt hazánkról korunk Magyarországának vezetői értelmiségei, nem tehetjük le hiányérzet nélkül a könyvet. A kiábrándultság ugyanis kevés, a „merre tovább?”-ra nem kaptunk, talán nem is kaphattunk választ. Jövőkép nincs, és lehet,

hogymár az írástudók is tehetetlenek?!

IZMINDI RICHÁRD

(Schlett István, Hankiss Elemér, Gombár Csaba, Lengyel László, Szilágyi Ákos, Bozóki András, Vásárbelyi Mária, Romsics Ignác írásai, Palatinus Kiadó, Budapest, 2008, 476 oldal, 2800 Ft)

HERMAN VUIJSJE:

Korrekt Hollandia

„Hollandia egészen a közelmúltig híres volt arról, hogy a társadalmi kísérletek különleges laboratóriuma” — állítja könyvének magyar kiadásához írott előszavában a nemzetközileg is ismert holland szociológus, Herman Vuijsje. Ebben a „laboratóriumban” került tesztelésre a hatvanas évek második felétől, miként is működik a gyakorlatban egy szinte a végsőkig individualizált társadalom. Hollandia ekkortájt igen éles szellemi-közéleti fordulatot hajtott végre: szigorú kálvinista országból Európa legszekularizáltabb országa lett, s az állam szabályozó szerepének radikális háttérbe szorítása az egyéni szabadságjogok korábban sohasem látott kiteljesedését vonta maga után. Az eredetileg 1997-ben megjelent munka azonban arról tudósít, hogy a kísérlet mégsem könyvelhető el egyértelmű sikerként: az új, szabadelvű